

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>SZERKESZTŐSÉG, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Füvészkert-utca 1079.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven. Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>KIADÓ HIVATAL, hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden küldemény intézendő: Főiskola, háznagyi hivatal.</p>
--	--	---

Tartalom. Esmék az egyház és vallásos élet köréből. Szücs István. — Még egyszer a papi árvaházról. Soltész János. — Megújulás. Kiss Ferencz. — Tárca. A vallásbölcsezet főbb problémái és a biblia. Erdős József. — Közügyeink. A Protestáns Irodalmi Társaság megalakulása történetéhez. VI. Jelentés a M. Prot. Irodalmi Társaság megalakulásáról. — Különfélék. — Szerk. posta. — Hirdetés.

Esmék az egyház és vallásos élet köréből.

VI.

A mult 1888-ik év május havában megtartott egyházkerületi közgyűlésen Könyves Tóth Kálmán debreczeni lelkész úr egy, a nagy közönség előtt ismeretes vita alkalomával azt hangoztatta volt, hogy egy nem református lelkész úr nyomtatásban is kifejezést adott azon vélekedésének, miszerint a magyarországi református lelkészeknek fele része sem hiszi azt, a mit tanít (t. i. vonatkozólag Urunk Jézus Krisztus isteni természetéről és a Szentháromságról szóló tudományra).

Én azon gyűlésen jelenlétén, megdöbbenem ilyesminek hallattára s egyelőre álomnak gondoltam e beszédet, azonban többen állították előttem, miszerint ők is olvasták ama nyomtatásbeli előadást. Én, nehogy hivatlan ügyvédnek tartassam, nem kívántam ugyanazon ülésben hallottak czáfolatába bocsátkozni, azonban azon insinuatit máig sem feledve, — a mennyire a tiszántúli egyházkerületben szolgáló református lelkész urakat részint személyökben, részint pedig papi jellemöknél fogva ösmerni szerencsés vagyok, a szóban forgó állítását ama nem református lelkésznek, — legszelidebben szólva, — mint ráfogást határozottan tagadásba merem vonni.

Nem is képzeltető, hogy azon református lelkész urak, kik hosszú éveken keresztül készülés és kipróbálás után magokat felekezetünk híveinek lelki oktatására, saját szívök sugallatát követve elszánták, — ők a bennök helye-

zett bizodalommal oly rútol visszaélnének. És, ha — téve, de meg nem engedve — találtatnának is helylyel-közzel olyanok, kik e tekintetben tántorognának: kívánatosabb volna, hogy elhagyva az állomást, mely nekik kenyeret ad, távozzanak inkább oda, hova őket vágyaik késztetik, mintsem hogy ólálkodó farkasokként benmaradva a nyáj körében, ottan veszélyt és pusztulást okozzanak.

Lelkészeknek (én nem hiszem, hogy volnának olyanok) — ismételve: lelkészeknek, — kik nem valódi hivatásból és belmissiából is, hanem pusztán kenyérkeresetből vállalkoznának a prédikatori szent hivatalra, s kiknek annál fogva lelkesülés és meggyőződés hiányában gépies működésök áldástalan lenne, — valamint birtoklásában semmit nem nyer, úgy azoknak nélkülözésében is semmit nem veszít az egyház. S az ilyeneknek eltávozása s tőlünk elszakadása szomorú esetében mi, kik őseinktől öröklött szent vallásunkban (azon vallásban, melyért Sélley István, Harsányi János és több halhatlan nevű prédikátortársak üldöztetést, nápolyi gályákra hurczoltatást és több évi rab-ságot szenvedének) híven és tántoríthatlanul kívánunk megmaradni, — emlékezetünkben tartjuk Pál apostolnak ím' e szavait: „lehetetlen, hogy azok, kik egyszer megvilágosítottak és megízlelték a mennyei ajándékot és részesítették a Szentlélekben és mégis elestek, ismét megújuljanak a bűnbánat által“! még sem szűnünk meg esedezni az irgalmas Isten trónjának zsámolya előtt, hogy az ő végetlen kegyelmessége szerint nekik a megtérés szent adományát ajándékozza, hogy valamint szánandó botlásuk által a mi egyházunknak nagy és méltó fájdalmat okoztak, úgy megtérésök és megjavulásuk által mindnyájunknak épülésére lehessenek. Mindaddig pedig, míg ők tévelygésökben megmaradnak, az egyház, mint Ráchel, siratja gyermekeit és nem vigasztalódik, mert azok nincsenek!

Szücs István.

Még egyszer a papi árvaházról.

Azt hittük, több érdekltséget költ fel az eszme, melyet e lapok mult évi szeptemberi egyik számában felvetettünk, mint a minőt az eredmény mutat. Ugy látszik, a mai korban bármily üdvös intézmény kezdeményezésénél azt tekinti a közönség — kitől származik az indítvány, s a pártolás vagy érdekltség attól van feltételezve, kik állanak valamely ügynek az élén, — maga a lényeg nagyon másodrendű kérdés. Ez a sorsa lett a tiszántúli ev. ref. papi árvaház indítványozásának is. Nem lepett meg bennünket, számítottunk erre is. Ha nem a mi szerény lelkészi körünkből indul ki az eszme, ha nagy tekintélyű vezér állott volna a kezdeményezés élén: legalább annyi méltánlylattal találkozott volna, hogy minden egyházmegye gyámintézetének hatósága véleményt mondott és közölt volna róla a kezdeményezővel. Mi e méltánlyó szerencsében sem részesültünk. Magánúton tudomást szereztünk arról, hogy egyik legtekintélyesebb egyházmegye teljesen elejtette; másik, harmadik elvben pártolta, s az eszme érlelését, támogatását kilátásba helyezte; negyedikről olvassuk a lapban, hogy már csak azért sem helyesli, mert egyik egyházmegyének kevesebb, másiknak több gyámintézeti tőkje van, — egyik régen alapítva, hosszú időn keresztül megvonva önmagától rakta össze filléreit, — másik most kezdeményezte, vagy még gyámintézeti tőkje sincs: tehát nem igazságos dolog, hogy ily különböző erejű gyámintézetek tartsanak fenn egy közös intézetet. Az ötödiktől a tizenharmadik egyházmegyéig semmi jelét sem ismerjük a tárgyalásnak, pedig szíves kérelemmel meg volt mindeniknek küldve.

Az ügy érdemére vonatkozólag egyetmást el kell mondanunk, azután röviden felelünk a felső-szabolcsi egyházmegye fentebb jelzett s a sárospataki lapban megjelent féltékenykedő véleményére.

Az eszmét azon körülmény szolgáltatta, hogy közel kilátásba volt helyezve az országos gyámintézet felállítása, s annak életbe léptetésével — gondolkoztunk — minő feladatuk lesz a most fennálló és egyházkerületünk minden egyházmegyéjében többé-kevésbé virágzó gyámintézeteknek a távol jövőben? Mert hogy mindenik, t. i. az országos és egyházmegyei gyámintézet fennálljon, tagjai kétszeresen adózzanak: ezt lelkészi állomásaink legnagyobb részének szegény javadalmazása meg nem engedi. A mostani gyámintézeteknél ennél fogva az újabb lelkészi nemzedék tagjai részvényesek nem lehetnek, azok tovább emelése megszűnik. Az illetékes gyámoltak száma évről-évre apadni fog s 2—3 évtized múlva a mai lelkészi testületek által bírt gyámintézetek rendeltetése ezen alakban megszűnik, részvényes segélyezendői nem lesznek. Jelzett idő után alig lesz egy-egy egyházmegyében 3—4 oly lelkész, a ki illetékesen rendelkezhetné a mostani gyámintézet vagyónáról, sőt, kérdés, hogy a mai nemzedék is lenné-e jogosítva teljesen szabadon rendelkezni a gyámintézeti jelenlegi tőkkel, ha az országos gyámintézet felállítással azok működése így véget érne?, mert hiszen őseink kezdeményezték, alapították és nagy részben nevelték azokat a szent célra. Azonban nem lehet tagadni azt sem, hogy ha a kezdeményezés érdeme az ősöké, — a nagyobb mérvű alapnevelés a mai nemzedéké, mert az újabb korban több teherviseléssel igyekeztek a gyámintézetek részvényesei az özvegyek és árvák részére nagyobb összegű segélyezhetés módját biztosítani.

Igaz, hogy — a mit nem is gondoltunk — a konvent egy időre elejtette az országos gyámintézet felállítását is, de bizonyára be fog az néhány év alatt következni, s valószínű, hogy a közeli zsinat felállítja. Hát nem üdvös, nem örök jótékony-sági intézmény lenne-e késői lelkészi nemzedékek támogatására és sokaknak megmentésére az, ha a megyei gyámintézetek megszűntével, azok alapjából egy egyházkerületi közös papi árvaház állíttatnék fel pl. Debreczenben, hol mindkét nem levő árvák a különböző tanintézetekben kellő képzést nyerhetnének? S nem lenne-e úgy az elődök, mint a jelen lelkészi nemzedék által gyűjtött gyámintézeti alapok intenciójának megfelelő intézkedés az, ha ezen vagyon egy része későbbi papi árvák segélyezésére fordíttatnék? Nézzük a Szilágyi-Andaházy intézetet és annak évtizedek óta áldásos hatását az elszegényedett gentry-osztály érdekében!

Ezek meggondolása adott életet a papi árvaház eszmjének s tekintve egyházmegyénk gyámintézeteinek anyagi erejét, mely négyszázezer forinton felül van: nem félnénk azt az indítványozott mérvben és alapon az országos gyámintézet felállításáig is kezdeményezni és életbe léptetni; mert hiszen az egyházmegyéken segélyezett özvegyek és árváktól elvontnak látszó csekély %, ugyancsak lelkészi árvák gyámolítására fordíttatnék: tehát sem rendeltetésétől nem lenne elvonva, sem nagy mérvben nem csonkítaná a többi segélyezendők anyagi érdekét.

A mi a felső-szabolcsi egyházmegye nézetét illeti: mindenekelőtt csodálkozunk azon, hogy nem ismerik az illetők egyházkerületünk egyházmegyéinek gyámintézeti alapjait. — Mindenütt régi intézet van s a lelkészi állomások arányában nagy részben igen egyenlő erejűek. De a rideg fináncziális számok arányától eltekintve, mondhatnók talán azt is: hordozzuk egymás terhét, — ezzel nem vétenénk a mi Urunk rendelése ellen, sőt ekképen töltenők azt be. Azonban ha már épen a mai kor anyagi érdek-hajlamát követve, pénzügyi igazságos osztály kérdését vetjük is fel: úgy gondolnók, hogy az árvaház terheinek viselése arányában lehetne egyes egyházmegyék kormányzati befolyását és az abba küldendő árvák számának meghatározási jogát biztosítani. Különben ez a kérdés egészen az alapszabályok keretébe tartoznék.

Tudjuk a tapasztalatból, hogy sok üdvös eszme életre kelését és megvalósítását hosszú idő és munkásság hozta meg; hiszszük és reméljük, hogy a papi árvaház iránt most tanúsított közöny majd egy szerencsésebb kezdeményező fellépésével a jövőben kedvezőbb fogadtatásra fog találni, s a leányzó, ki most meghaltnak látszik, csak szunnyad, — s még talán a mai nemzedék lelkéseinek kebelében életre kél. Vajha úgy lenne!

Soltész János,

a krassóvidéki lelk. kör elnöke.

Megújhdás.

— Gondolatok egyházirodalmunk felől. —

(Vége.)

Legkönnyebben segíthetünk a szegénységen, ha a közönyt a saját körünkből kiirtjuk. Imé az Irodalmi Társaság kibontotta a zászlót, hogy megtegye az első lépéseket theologiai s vallásos irodalmunk felvirágoztatására. Igaz, hogy ahhoz képest, a mire s a mennyire nekünk már ma és nem holnap

égető szükségünk volna, kezdetben keveset ígér, mindössze is a prot. egyházi élettel összefüggő tárgyokról szóló értekezéseket, könyvismertetéseket, egyháztörténeti emlékek s monográfiák kiadását, — egyidőre ezeket is csak folyóirat alakjában s végül népi és vallásos tartalmú olvasmányokat. Tagadhatatlanul élénken érzett s nehezen nélkülözött hiányok ezek nálunk, s ezeken első sorban segíteni méltó feladat kezdetnek, de ez engem, megvallom, nem elégít ki, én egy az egész protestáns egyház szellemi s anyagi erejére támaszkodni akaró irodalmi társaság programját ezzel kimerítve épen nem látom, mert mai viszonyaink közt egyedül egy ilyen társaságra nézve lehető csak a theologiai tudományok rendszeres művelése s ép azért egy ily társaságnak működési körét az egyháztörténelmen kívül ki kell terjeszteni a theologiai tudományok minden többi ágaira is. Hiszen így, a mint a végleg elfogadott s már meg is erősített alapszabály contemplálja, a fentebb elsorolt hiányok pótlására csak kísérlet sincs téve s tudományos irodalmunk marad abban az elhagyatott állapotban, a mint a társulat találta.

Sokunkban költötte a működési tér illetén megszorítása némi csalódás érzetét, mert mi sokat, mindent vártunk ily országos mozgalomtól, vártunk legalább is annyit, hogy a kiemelt szakokon kívül ha mást nem is, legalább a bibliai tudományok ápolását figyelme kiváló tárgyává tenni, mert különösen ennek éreztük theologiai irodalmunkban legnagyobb hiányát s szakképzettségünk megszerzésére nézve legégetőbb szükségét. Mindezekről azonban egy időre legalább ismét le kell mondanunk.

Nem akarnak ez itt felvetett gondolatok szemrehányást foglalni magukban, hiszen e sorok írója előtt is ismeretesek azon okok, melyek a társulatot megalakulásában irányozták, a melyeket Tisza Lajos gróf 1888. ápril 16-án egész őszintén ki is fejezett, mondván: óhajtom, hogy 1) minden oly természetű munka, mely az egyes hitfelekezetek közti surlódásra adhatna alkalmat, kizárassék s 2) ne markoljunk többet, mint szorítani képesek vagyunk s itt szerény anyagi erőnkre utalt. A társulat osztá az indítványozó nézetét s a „tudományos“ jelző s ezzel a theologiai tudományok rendszeres művelése töröltetett.

A megokolás első részében tagadhatatlanul finom tapintat, bölcs előrelátás s sok igazság nyilvánul, de mindezek mellett is egy egyetemes protestáns jelleggel bíró irodalmi társulat, ha nem akar pusztán történelmi vagy traktátus-terjesztő egylet lenni, pedig eredetileg nem ilyen czéloztatott, nem mondhat le a jogról s nem teheti túl magát a kötelelességen, hogy a theologiai tudományok rendszeres művelését hangoztassa s zászlajára írja, csak azért, mert esetleg felekezeti surlódások jöhetnek létre. Erre vonatkozólag különben én részemről nem találok indokoltnak, hogy az egyes tudósok közti véleménykülönbség okvetlen felekezeti surlódásra vezessen s a tudomány fegyvereivel vívott harc a gyülekezeti életbe is átvitessék, de ha az említettem jog és kötelelesség gyakorlása másként nem volna lehető, akkor sem mondhatnék egyebet, minthogy hadd jöjjenek azok a surlódások! A protestantismus szelleme csak nem féli talán a tudományos vizsgálódás és lelkiismeretszabadság következményeit, melyek ha irodalmi vitákra, — mert másról szó sem lehet, — vezetnének is, csak a levegőt tisztítanák s a látkört szélesbítenék.

Sokkal inkább kénytelen vagyok respektálni a felhozott második okot, mely az Irodalmi Társaság pénzerejének elégtelenségére hivatkozva, tartja elejtendőnek a theologia többi

ágainak művelését. Hát biz' ez olyan érv, a mit sem szónoklat, sem értekezéssel megczáfolni nem lehet, de a melyet meg lehet dönteni — tettel. Egyedül rajtunk áll, hogy legyen az az Irodalmi Társaság anyagilag oly erős, hogy pénzhiány miatt a theologiai tudományok egyik ága se legyen munkálkodási köréből kizárva. Fel egyházunk minden jóra való tagja, de fel első sorban lelkészeink!

Megvallom, optimista e részben nem vagyok s a közöny bilincseinek hirtelen lehullását nem reményelem, de szégyen borítná arcomat s méltó felháborodás zúghatná át az egész teherviselő egyházat, ha akadna lelkészeink közt csak egy is, ki, a legcsekélyebb összeggel bár, ne járulna e sokra hivatott társulat alapjához. Mert kiket érdekel ez első sorban, ha nem azokat, kik kötelesek megszerezni a minél magasabb fokú képességet, hogy híven és sikeresen forgolódhassanak a helyen, hol őrállókká tettek; ha nem azokat, kik az egyháztól kapván mindenüket, viszont annak előmenetelén mindenükkel munkálni Isten és emberek előtt egyaránt kötelesek? S hogy lehetne még csak kívánni is az egyszerű egyháztagoktól, hogy az oltárra áldozzanak, ha az oltár szolgálói (és sok helyt urai), attól szűkkeblően visszavonulnak? Én részemről oly élénken érzem a teendőkképp horderejét, hogy nem riadnék vissza egyházhatósági kényszerrel sem, — a mint a szabocsi traktus oly lelkesen s követésre méltóan már meg is kezdte, — midőn kötelezném a lelkészeket és talán az egyházakat is, hogy az I. és II. osztályúak tartoznak rendes, — a III. osztályúak pártoló tagok lenni, a IV. osztályúaknak melegen ajánlván, hogy szegénységükhöz képest filléreiket ők is vessék a ládába. Minden kényszer nélkül is így kellene ennek lenni, de manapság a vagyon éktelen kívánása de sok lelkészi szívben fojtotta meg a köteleltségérzet és áldozatkészség nemes magvait! A saját hozzájáruláson kívül is egyházaknál és egyeseknél legtöbbet a lelkészek tehetnek, úgy hogy mondhatni: e társulat sorsa theologiai irodalmunk felvirágoztatásának ügye főként az ő kezükbe van letéve.

Minél nagyobb fokú érdeklődés mutatkozik, annál nagyobb sikert mutathat fel az Irodalmi Társaság s annál inkább járulhat az általános theologiai műveltség színvonalának emeléséhez, a mely ismét reá fog jótékonyan visszahatni, úgy hogy nagyobb pártolás esetén talán már közel időn lesz az állapotokban némi kis javulás észlelhető, de hogy az utánunk következő nemzedéknél e társulat működésének jótékony hatása el nem maradhat, az kétségtelen.

Mert ha ily nagyméretű lenne a pártolás, akkor a társulat rendelkezésére oly összeg állana, mely csakhamar lehetővé tenné az alapszabályok olyatén megváltoztatását, hogy annak értelmében a társulat a népies vallásos irodalmon kívül a theologiai tudományok összes ágainak rendszeres művelését tűzhetné maga elé irányul s e czélt rendes könyvkiadó vállalattal igyekeznék megoldani. És szerintem így felelne meg teljesen annak a magasztos missiónak, melynek most csak nagyon is részleges megvalósítására vállalkozhatott, így lenne képes megtörni a közönyt, megszüntetni a lelkészek egy jó részének képzettsége ellen emelt sok jogos panaszt, megadni a kellő színvonalat az azt nélkülözőknek, egészséges fejlődést hozni be a hívek minden rétegébe, egyszóval korszakot kezdeni a magyar protestáns egyházban.

Természetesen, ha a pártolás nagyobb mérete ezt megengedné is, minthogy eredeti íróink ma még nem nagy számmal vannak, kezdetben kénytelen volna a társulat fordításokhoz is

folyamodni s csak közbe-közbe adhatna eredetét; de ez épen nem volna baj, mert csak úgy egy „légyen“ szóra tudományos irodalom nem teremtetetik, ugrást a természeti törvények nem engednek, hanem lassan-lassan aztán eljutnánk oda, a hol már nemzeti alapon saját hazai viszonyainkból fejlődnek ki tudományos theologiai irodalmunk. Ehhez azonban előzményül okvetlen szükséges egy teljes szakképzettséggel bíró, meglehetősen számú írói kar s a mainál szintén magasabb színvonalon álló olvasó közönség, mely részben a lelkészekből, részben a többi egyháztagokból kerülne ki, a szerint a mint a kiadványok szorosán tudományos, vagy népszerűsítő jelleggel bírnak.

E cél elérésére nézve kell nekem újból hangoztatnom viszonyaink teljes regenerációját, mely kettős úton volna elérhető. Az egyik reánk tartozik, kik az iskolán már túlvagyunk s annak hiányait önmagunk vagyunk kénytelenek, a hogy tudjuk, pótolni. Ki kell ölnünk első sorban saját körünkben a közönyt s aztán felhasználnunk minden eszközt, melyet e társulat anyagi segélyünkért nyujthat, képzettségünk megszerzésére vagy bevégzésére, hogy legalább is azt a színvonalat egyetemesen elérhessük, a mely után már a valódi következhetik. A másik pedig vonatkozik arra, hogy egy egészen új nemzedéket kell nevelnünk, olyat, melyre nyugodtan, a megérlelődött remény bizonyosságával lehessen rábízni a szent örökséget megőrzés és továbbfejlesztés végett. És erre vonatkozólag a teljes megújodást, illetve annak feltételeit az iskolában kell kezdeni, úgy alakítván át s rendezvén be a theologiai tanfolyamot, hogy az ne csak a két elméleti vizsga letevésére s a lelkési külsőleges cselekmények elvégezhetésére tegye a hallgatókat képesekké, hanem hogy adjon az az egyháznak oly lelkési kart, mely a lelkesedést, az igazi ügybuzgalmat, a tudományos téren való általános továbbképzésre s a theologiai tudományok egyik-másik ágának továbbfejlesztésére a kellő alapot, a megkívántató látkört s az engedhetetlen irányt már az iskolából magával hozza.

És most térek már tulajdonképen oda, a minek a megokolására mintegy, az eddig mondottakat előhozni szükségesnek tartottam, s ez nem más, mint theologiai akadémiai szakoktatásunknak a semináriumi rendszer alapján való teljes átalakítása, vagy legalább annak semináriumokkal való kiegészítése. Nem új ez eszme nálunk sem egészen, volt már ez több ízben hangoztatva, de eddig egyházhátóságilag senki sem reflektált rá.

Nem célozom részletekbe menő tervet adni, a mi ez idő szerint még korai volna s melyre hivatottabb kezek igényeltetnek; csak nagyjában óhajtom körvonalozni eszméimet.

Már fentebb említém, hogy a növendékeknek a theologiai tudományokkal s azoknak egyes részleteivel való bővebb megismerkedésre, a különböző szakokban való tájékozódásra, a már betanult tananyag feldolgozására, judiciumának önállósítására, mely leginkább kutatás, összehasonlítás s önmunkálkodás útján érthetnék el, az iskolában nincs irány adva. Ha a köteleles pensumokat leörölte valaki, nem tudja, mit csináljon; szeretne dolgozni, előretörni, nincs a ki útát mutasson; az egészszel sincs nagyjából sem tisztában, az egyes szakokkal még kevésbé, nincs a ki tájékoztassa; a tanár részéről az összes befolyás, hatás, — a növendékek részéről az összes receptivitás a tanórákra van szorítva. Csak a pálya végeztével jön rá, hogy neki erre vagy arra a szakra lett volna nagyobb hajlama, de a hajlam felébredésére az iskolában semmi hatalmasabb tényező

nem működött közre, ennek kipuhatólásával, felismerésével s fejlesztésével senki sem törődött. Így lesz aztán az a sötét kép, melyben lelkési karunk jó részének szakképzettségét fentebb vázolni megkísérlettem, érthető és — szomorúan igaz.

A semináriumi rendszer mellett mindez egészen másként történik.

Mi is tulajdonképen az a seminárium s mi annak a célja? Idézem itt azt az igazán találó definitiót, mely szerintem e kérdést teljesen kimeríti. „A tudományos seminárium a főiskolai tanító s tanuló közötti érintkezésnek (Schleiermacher szerint: együttélésnek) azon neme, melynek célja valamely tudománynak új nemzedéket nevelni.“*)

E semináriumokban a növendékek a szaktanár felügyelete s különösen útmutatása mellett a tanórákon szerzett ismereteket dolgozzák fel, vitatják meg s egészítik ki részint odavonatkozó művek olvasása, részint azok alapján készített jegyzetek s főleg az illető tanár tényleges közreműködése által, mely itt már nem katedrai előadás, hanem valódi collocutio, együttbeszélgetés. Hogy itt mennyire tisztulna a tanulók felfogása, szélesbednék látköre, alaposabbá tétetnék ismerethalmaza, s főként ébredne és irányozódnék hajlama, vonzalma, a jövőre vonatkozólag terve, szándéka, célja: azt bizonyítgatni felesleges. Nem céloznék én itt olynemű berendezést s olymértvű munkálkodást, hogy a növendékek már itt írónak képzeljék magukat, vagy hogy mindegyikből egy-egy tudós képeztessek, mert ez a lelkészképző intézet céljának félreismerése volna; csak annyit óhajtanék elérni, hogy a tanfolyam végeztével mindenki bírjon annyi tájékozottsággal s szakképzettséggel, a mennyi folytatandó pályájához okvetlen megkívántatik, s hogy legyen megadva neki az alap, a melyen, — és az irány, a mely szerint tovább építhessen; hogy mind maga megálhassa helyét az életben, mind a tudományos mozgalmak iránt érdeklődéssel s érzékkel tudjon viseltetni, ezeken kívül pedig egyesek a theologia rendszeres művelésére s tovább vitelére is képesek legyenek. Szóval e semináriumok célja a tárgygyal való rendszeres megismerkedés, szilárd alapvetés a továbbiakra és határozott irányadás, a miket eddig csaknem egészen — a rendszer miatt — nélkülözni voltunk kénytelenek.

A kivített illetőleg a semináriumok szakok szerint volnának csoportosítandók, élükön az illető szaktanárral, ki minden csoport működését vezetné, ellenőrizné és irányítaná. Köteles volna minden növendék valamelyik csoportba állandó tagul belépni s a szakválasztásnál követhetné saját hajlamát vagy tanárai tanácsát, mely választási szabadságot csak annyiban vélnék megszorítandónak, hogy a gyakorlati tárgyak semináriuma, a mennyiben ilyen is állítatnék fel, noha ez részben mindenütt megvan, legalább 3—4 féléven át mindenkire nézve kötelező lenne azon csoport mellett, melyet az illető ezen kívül választott. Minden csoport külön berendezve, kézi könyvtárral s alkalmas dolgozó helyekkel ellátva, bizonyos órákon együttes munkálkodásra, eszmecserére, a feldolgozottak előadására s megvitatására a tanár jelenlétében tartaná összejöveteleit, hol a valamiben fennakadt növendék tanára útbaigazítását, mindenki pedig a tanár összegező s mintegy bírálatszerű végmegjegyzéseit hallaná. Ez órákon kívül pedig a seminárium magán munkálkodásra s tanulmányozásra az ifjaknak egyébkor is

*) Krupec István. A tudományos, különösen az egyháztörténeti semináriumokról. Budapest, 1887. 4 l.

nyitva állana s ilyen czélokhoz való segédkezésre használnám fel pl. az esküdti intézményt.

Természetesen, erre nézve szükséges volna a tanárok óraszámainak oly mérvű redukálása, hogy rendes előadási óráin mindegyik csak a nélkülözhetetlenül szükséges fonalat adná hallgatói kezébe, a részleteket a semináriumokban pótolná, hol sokszor csak útalásai által nagyobb eredményt érne el a bármily terjedelmű prelegálásnál; e mellett azonban szükséges volna némi segédzemélyzet beállítása, melyet főleg a könyvtárkezelés igényelne.

A levegőben járok, — mondják sokan e gondolatokra, s nem vetek számot ismeretes anyagi viszonyainkkal. De ez ellenvetés csak látszólagos s könnyen eloszlatható, mert ha az intéző körök úgy meg volnának győződve az itt felvetett eszme megvalósításának roppant fontosságáról s a jövőre vonatkozólag óriási horderejéről, mint én, s elhatároznák ezt ki is vinni: nem kerülne az oly nagy megerőltetésbe, mint első tekintetre látszik. Nem kellene ehhez úgyszólván semmi egyéb, mint akarat és hely. Az akarat nem függ anyagi nehézségektől, hely pedig talán minden theologiai akadémián van, mert talán csaknem mindenütt van némi bentlakási intézmény. Ezt egyszerűen törölném, illetve leszállítanám annyira, hogy a semináriumoknak jusson 4—5 jókora terem; az ifjúság megvan, a szaktanár megvan, kellene még minden terembe egy-egy könyvtáristát, a ki szintén kikerülne a végzett vagy negyedéves ifjak közül.

A mi a bentlakási helyek leszállítását illeti, erre nézve előre is tudom amaz ellenem vetendő kifogást, hogy azt még szaporítanunk kellene, hogy ifjaink szegények, hogy az nagy jótétemény stb. Hát nekem meg erős a meggyőződés s négy esztendei tapasztalat ette belém a hitet, hogy ez nem jótétemény, hanem csapás, veszedelem. Nem kívánok ezúttal — s máskor sem tenném szívesen — leleplezésekre bocsátkozni, csak annyit kívánok megjegyezni, hogy a mellett a szellemi nyereség s erkölcsi haszon mellett, mely a semináriumi rendszerből első sorban ifjainkra, közvetve a theologiai irodalomra s általában az egész protestáns egyházra háramolnék, szóba sem jöhet az a csekély anyagi veszteség, mely néhány ifjút érhetne. Magasabbra kell szemünknek irányozva lenni s a kisebb, pláne anyagi érdeket alá kell rendelni a magasabb, szellemi érdekeknek.

Én ez ügyet oly fontosnak s jövőnkre vonatkozólag oly nagy kihatásúnak tartom, hogy azon csekély anyagi nehézségtől, mely e terv valósításának útjában áll, nem riadnék vissza, hanem — ha szavam odáig érne — megmozdítanék minden követ, minden szívet, míg jövőnk újjáalakulásának e feltétele valószínű nem lenne.

A mi a testben a lélek, az élet összműködésében az idegek, az universumban a világszellem, az az egyházban a lelkészi kar; ennek magasabb vagy alantasabb fokú kötelesség-érzete, lelkiismeretessége s képzettsége szerint emelkedik vagy süllyed az egyházi élet. Egy hivatása magaslatán álló s kötelességei teljesítésére minden irányban képesített lelkész s lelkészi kar mellett stagnáló, hitközönyös, elegendőzetlen gyülekezeti s egyetemes egyházi élet képzelhetetlen, — úgyhogy a vallásosság, hitélet s egyháziasság hanyatlásában, sok egyéb tényező közreműködése mellett ugyan, legnagyobb részök van a közönyös, semmi iránt nem érdeklődő, az életet boldog semmittevésben töltő, hanyag, képzetlen lelkészeknek.

Ki ne látná be, hogy leendő lelkészeink színvonalának emelése a legszorosabb oki összefüggésben van egyházi életünk

emelkedésével s ezt tudva, ki ne igyekeznék szívvel-lélekkel e színvonal emelésén? S ha ez csak újabb áldozatok árán történhetnék, talán nem vezett még ki annyira a hagyományos protestáns szellem, melynek, mint a napnak, létfeltételéhez tartozik mintegy a jótékony kisugárzás, hogy saját jövője érdekében még egy újabb áldozattól visszariadna? A világért sem értek ez alatt valami újabb adót, vagy újabb adakozásra felhívást, csak azt akarom megújítani, a mit fentebb már említettem, lépjen be az irodalmi társulatba minden lelkész és egyház s ha jószántából nem tenné, kényszeríttessék a belépésre; ezen kívül az ügyszólván méltóan karoltassék fel a „Károli-alap” sorsa: akkor lesz oly szellemi s anyagi kincseshányánk, melyre nézve ilyenformán lehetővé lesz téve az ígért szűkkörű munkálkodáson kívül a theologiai összes tudományok rendszeres művelése, ezzel kapcsolatban a lelkészi kar színvonalának a kellő magaslatra felemelése, valódi hitélet létrehozása, újabb szellemi virágzás korának megteremtése, sőt mindezekon kívül tud még a felállítandó semináriumok segélyezésére is évenként bizonyos összeget fordítani.

És ezek nem hiú ábrándok, mindössze is csak oly kegyes óhajások, melyeknek valósulására semmi más nem kell, csak — kegyes emberek.

Van e még széles Magyarországon annyi hitbuzgó protestáns ember, annyi egyháza virágzásán buzgó szív, annyi a jövőn lelkesülten munkálni kész hívő, a mennyire e terv és óhaj kivitele számít?! . . . nyilt kérdésül hagyom.

Feleljenek meg rá azok, a kikhez intézve van!

Kiss Ferencz.

T á r c z a.

A vallásbölcsezet főbb problémái és a biblia.

(Folytatás.)

c) A harmadik megoldási kísérlet szerint, történelmi érvekkel igazoltatik a vallások legősibb alakja — a monothéismus. Ezt az irányt ismeri el helyesnek és igazoltnak az újabb természetbölcselet és történelmi bölcselet több tekintélyes bűvára is, így Görres, Creuzer, Schlegel, Movers és többen a németek, Constant, Rougemont és mások a francziák közül. A történelmi megoldás irányelve egyenes elentétben van azzal az elmélettel, mely azt tanítja, hogy miként az ember az állatéletből successive állott elő: úgy a vallás is fejlődésszerűleg tökélyesbült volna monothéismussá. — Sőt inkább a vallás ősfeljődésének phasisai azt mutatják, hogy az ősmonothéismus lassankint vesztett eredeti tisztaságából, míg aztán elhomályosult és e polytheismusban felismerhetlenné lett. E nézet legközelebb áll a biblia előadásához. Sem a genesisben, sem a későbbi bibliai előadásban nincs szó arról, hogy Izrael monothéismusát polytheismus előzte volna meg, sőt inkább az egyedüli Isten viszonyba lép azonnal az első emberrel és annak ivadékival. Az, hogy Izrael történetéből a Jhvh-tudatnak fejlődése és fokozatosan öntudatosabbá levése konstatálható: még nem indokolja azt a feltevést, hogy tehát Izrael monothéismusa előtt polytheismusnak kellett léteznie.

A mi tehát a vallások ősalakjának nyomozására irányuló eme kísérleteket illeti, mi a kijelentés alapján állva, ez utóbbihoz csatlakozunk. Mert míg a polytheismus határozottan kép-

telen felmutatni azt az időpontot, melytől kezdve történelmi létezését számítanunk lehetne: addig a monotheismus, mely a lelki szabadságnak ténye s egy egyedüli élő lényhez fűződik, oly alapon nyugszik, mely örök. És ez az alap — a teremtő „legyen“ szava. Azaz, a monotheismus nem természeti szülemény, sem nem külső behatások következménye, nem fejlődés-szerű jelenség, hanem isteni alkotás, melynek létrehozója, teremtője ugyanaz, a ki az imádat egyedüli tárgya. A kijelentés nem egy megmérhetetlen vacuumból eredeztetni a lelki világra s az istenségre vonatkozó legfőbb gondolatokat, hanem egy határozott kezdőpontra mutat. E kezdőpont a világ és kijelentés kezdetével egy és ugyanaz. Mi azt tartjuk, hogy észszerűbb és a kijelentéssel összeegyeztethetőbb a tiszta istenhitnek tervszerű, szakadatlan kijelentését az őskézdetre vinni vissza, mint azt mondani, hogy az isteneszme csakis Ábrahámmal vagy éppen Mózesrel kezdődik. Mi nem akarunk tapogatózni, keresve az őskézdetet a véletlenben, a történetesség sötét útain; hanem egyenesen az isteni igazgatás tényei közé tartozónak tekintjük azt, mint ezeltudatos isteni alkotást. Noha azonban nem akarjuk elvitatni, hogy a monotheismusnak első stadiumán a természeti behatások által előidézett gondolatok és indulatok még észlelhetők: ámde megjegyezzük, hogy ezek már nem a megsztott természeti lét egyes jelenségeihez, hanem a természet felett álló szabad és független valóságához fűződnek s ő reá vonatkoznak.

Sokan, különösen újabb időben útalnak arra, a mit Renanról is jeleztünk, hogy a sémi faj természeti hajlammal bírt a monotheismusra s ez magyarázza meg a bibliai monotheismus őseredetét. Igenis; újabb nyomozások igazolják, hogy minden sémi nép monotheistikus irányzatot tüntet fel. A baal-papok is igényelték, hogy Izráel az ő baal-jokat ismerje el legfőbb istennek és ne Jehovát. (1 Kir. 18, 24.). Movers a phoeniciaiaknál is konstatál monotheistikus elemet. Csak az a kérdés: honnan van az, hogy az isteneszme egészen más fejlődési irányt vett a hébereknél, mint a többi semitáknál? Honnan van az, hogy Izráel népében oly erős a küzdelem a polytheistikus elkoresosulás ellen, míg már a többi semiták a bálványimádást rendszeresen űzték? Ezt egyedül Isten személyes kijelentésének tulajdoníthatjuk, mely mindannyiszor, midőn Izráelben a polytheismus fejét felemelte: nyomban öntudatra ébresztette s a teraphim és baalok elleni tudatos küzdelemre indította a Jhvh kiválasztott örökségét. A többi semiták ellenben, mivel ezen kijelentés világosságát nélkülözték, nem voltak képesek megmaradni az istenegység tudatában s bálványimádókká lettek.

A genesis előadásából tisztán láthatjuk az egész fejlődést. Itt van a világ, az emberiség, a történelem, a vallás kezdő pontja, melyből a fejlődés kiindul. Míg azonban a monotheismus egy idő s a teremtéssel: a polytheismus gyökérszállai csakis a Babel tornyának fundamentomáig vezetnek vissza, mely újabb nyomozások szerint még fennáll. Innen ágaznak szét a népek és nemzetek útai; itt fakadt fel a különböző nyelvek ősforrása; itt homályosodott meg az eddig egy családot képező nemzetségekben az egységes istentudat, felszerelvén a népek az elérhetetlen és a csillagok régióin túl trónoló Jhvhnak imádatát, az általa alkotott teremtményeknek kultuszával. De volt egy nép, mely elkülönített a többiektől, melynek kebelében a világ üdvének megjelenésére, a kijelentés megvalósulására készítettett elő az emberiség. E nép Izráel; az üdv pedig Krisztus. Szóval a vallások ősfomájának problémáját, egyedül a

kijelentés könyvéből merített érvekkel oldhatjuk meg kielégítőleg. E szerint a monotheismus, mint az egy élő Isten imádatának nyilvánulása volt az összes vallások ősalakja és annak elkoresosulása gyanánt lép fel a történelemben a polytheismus.

Erdős József.

(Folyt. köv.)

Közügyeink.

A Protestáns Irodalmi Társaság megalakulása történetéhez.

VI.

Jelentés a M. Prot. Irodalmi Társaság megalakulásáról.*)

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

A ft. Egyházkerület 1888. májusi 59. számú végzésének meghozatala óta egy teljes év folyt le, az akkor nagyobb hullámokat vert mozgalom békés megoldást nyert, sőt a M. Pr. Ir. Társaság meg is alakult, szervezkedett. Miként történtek e fordulatok, miként fejlődött ide az egész ügy: a ft. Egyházkerületnek biztos és pontos tudomással kell arról bírnia; mi pedig kötelességünknek tartottuk a mindnyájunkat érdeklő ügy lefolyásáról a tények elősorolásával jelentést tenni, részint, mint oly tagok, kiket B. Vay M. úr meghítt volt a tiszántúli álláspont képviselői közül a budapesti értekezletre; részint, mint oly tagok, kiket ft. püspök úr az Egyházkerület és a debreczeni ref. egyház részéről az Irodalmi Társaság szervező gyűlésére felküldött; ezzel is feltüntetendő a felénk nyújtott békejobb viszonzását.

A tiszántúli 1888. májusi 59. számú végzés, mely az unitáriusokkal együttműködést az Irodalmi Társaság kebelében nem helyeselte, annak idejében megküldetett volt B. Vay M. úrnak, mint a M. Prot. Irod. Társaság ideiglenes végrehajtó bizottsága elnökének. Azóta ft. Révész Bálint püspök úr és a tiszántúli végzés érvényesítését szívükön hordó néhány elvtársak figyelemmel kísérték minden mozzanatot. Az első nyilvános mozzanat volt az Irodalmi Társaság végrehajtó bizottságának egybehívása B. Vay M. úr által 1888. nov. 18-ra. A végrehajtó bizottság ez első ülése készítte elő a Társaság szervezését, adott arra nézve tervet s tűzte ki a szervező gyűlés határidejét ugyanazon év decz. 18-ra. Arról azonban, vajjon a tiszántúli végzés figyelembe vétetett-e, vagy miként fog méltányoltatni, — a közönség nyílt értesülést nem nyerhetett, sem e tárgyra vonatkozó tudósítás püspök úrhoz nem érkezett. A szervező gyűlésre meghívók kibocsáttattak s az alapszabályok, tagsági nyilatkozatok, kötelezvény-minták a már jelentkezett tagoknak szétküldettek, újra jelentkezés kívántatván a Társaságba belépésre. A tiszántúli korább jelentkezett tagok részére a meghívók és említett mellékletek egy csomóba küldettek meg a püspöki hivatalhoz, onnan leendő hivatalos szétküldés végett.

*) Az Irod. Társaság megalakulása ügyében megjelent okmánygyűjteményünk befejezéseül adjuk ki ezen jelentést; nem azért tehát, hogy föllevenítsük a békésen megoldott kérdést, hanem hogy lapunkból megismerhesse az utókor is ez ügy egész történeti lefolyását. Az eddigi késlekedést a lap túlon túl való elfoglaltsága okozta. Szerk.

Ft. püspök úr, semmi megnyugtató tájékoztatást nem nyerve a felől, hogy az általa rég felküldött tiszántúli végzésről mi véleményt táplál a végrehajtó bizottság, nem expedálta a hozzá érkezett csomagot; mint a kerületi végzés végrehajtásának tisztéből folyó felvigyázója, kötelességének tartotta eljárását attól tenni függővé, mi sorsa leend a kerület végzésének. Erről tudósította a végrehajtó bizottságot.

Közeledvén az Irod. Társ. végleg alakuló közgyűlésének határnapja, a kedélyek nagyobb-nagyobb hullámzásba jöttek, fokozván azokat a sajtó hasábjain megjelent heves kitörések. A tiszántúli álláspont védői — a helybeli lelkészi kar, a debreczeni ref. egyháztanács tisztviselői, a theologia tanárai — szükségesnek ítélték, részint a közvélemény tájékoztatása, részint a kerületi végzés újabb indokolása végett egy „Nyilatkozatot“ (melyet A) alatt csatolunk) bocsátani ki 1888. decz. 2-án. Ez megtörtént s a nyilvánosságnak átadatott a „Debreczeni Protestáns Lap“, sőt más politikai lapok hasábjain.

A gyűlés ideje előtt Budapestről is történt előlépés az érintkezésre. Ugyanis B. Vay Miklós elnök úr „mérvadó számosság hitrokonok segélyével és tudtával“ készült u. n. conciliáns iratot küldött 1888. decz. 6-iki kelettel ft. Révész Bálint püspök úrhoz (mellékeljük B) alatt); a terjedelmes irat a tiszántúli végzés czáfolatával foglalkozék túlnyomólag, kellő megoldást nem nyújtott, megnyugtató hatást ránk nem gyakorolt; de alkalmat adott nekünk is keresni, ajánlani megoldási módozatot. A közeledés ez első jele után a debreczeni „Nyilatkozat“ aláírói a B. Vay-féle íratra hasonló terjedelmű „Észrevétellel“ feleltek (ezt is csatoljuk másolatban C) alatt), ebben a béke és egység létesítésére azon egyetlen utat ajánlták: „vonuljanak vissza az unitáriusok az Irod. Társaságból“, rámutattak egy előzetes példára: ugyanazt tették az unitáriusok 1875-ben az akkori „prot. Egylet“ irányában. Észrevételünket püspök úr felküldte 1888. decz. 11-én B. Vay Miklós úrnak.

Ezek közbejövetele után tartatott meg Budapesten 1888. decz. 18-án a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság tervelt szervező közgyűlése. Ott, mint tudva van, Gr. Tisza Lajos úr indítványára, mivel némely egyházkerület alig volt képviselve, a szervezés elhalasztatott a következő tavaszig. Az elhalasztást megnyugvással látszott fogadni az egyházi sajtó egy része Tiszántúlon, Dunántúlon és Erdélyben, mert a kétfelé szakadás rögtön beállható veszélyét elhárította.

Ismét várákoszó szünet állt be, sőt az év elején, január és februárban folyt országgyűlési nagy viták a közvéleményt elvonták, — legalább külsőleg azt lehetett hinni, — az egyház-irodalmi ügyekről. Épen ellenkezőleg történt, mintha a megoldást siettették volna. A nagyfontosságú fordulat kezdetét vette. B. Vay Miklós, mint elnök, 1889. febr. 22-iki kelettel összehívta a végrehajtó bizottságot és pedig a decz. 18-iki felhatalmazás folytán, belátása szerint felhívandó nem tagokkal is bővítve; a körlevélben nyilván megneveztetett a czél, t. i. „az aggályok lehető eloszlattatása“. A tiszántúli végzés védői közül többen meghívást nyertek, nevezetesen maga az egyházkerület főgondnoka is. Püspök úr személyesen nem mehetvén fel, a leghatározottabban kívánta részünkről a budapesti értekezleten megjelenést. Kiss Albert és Balogh Ferencz megjelentek és képviselték ott a tiszántúli álláspontot, csatlakozott hozzájuk Szeremlei Sámuel lelkész Hód-Mező-Vásárhelyről.

A tekintélyes tagokból álló bizottsági értekezlet B. Vay Miklós úr személyes vezetése alatt Budapesten, Szász Károly

püspök úr lakásán 1889. márczius 3-án megtartatott; több órán át tárgyalatott mindkét fél részéről adott felvilágosításokkal a békés megoldás kérdése; végre csakugyan sikerült közös megállapodásra jutni: a tiszántúli kerület aggályai eloszlattatására elfogadtatott azon módozat, hogy az Irodalmi Társaság kormányzata és ügyvezetése a két hitvallású evangélikus testvérek kezébe tétessék le, a mi más szóval azt teszi, hogy az unitáriusokkal közös, együttes működés elejtett. (Lásd e fontos okmányt D) alatt). A kényes kérdés ekként gyakorlati megoldást nyerhetett. A felvett jegyzőkönyvet a debreczeni követek magukkal hozták, püspök úrnak átnyújtották, a ki, meghallgatván előbb helybeli néhány elvtársát, 1889. márcz. 6-ról tudósította B. Vay Miklós elnök urat az itt keltett hangulatról és az ajánlt módozatot reményt adónak nyilvánította, feltéve, hogy következetesen meg fog tartatni; egyúttal azonban püspök úr tudósításában (mely E) alatt másolatban van ide csatolva) megjegyzé, hogy a végleges döntés a közelebbi összejövendő egyházkerületi gyűlés jogkörébe tartozik, hová úgy a nagyfontosságú márczius 3-iki budapesti jegyzőkönyv, mint az erre adott tudósítás teljes szövegében fog be-terjesztetni.

A személyes érintkezés és a közvetlen tapasztalat után nyilváníthatjuk, hogy Budapesten a legjobb akarat és készség mutatkozott úgy az aggályok eloszlattatására, mint a velünk együtt működésre; hasonló békés érzelem hatotta át a tiszántúli álláspont barátjait, kik meg is kérdeztettek Budapestről távirat útján: nem ellenzik-e a szervező gyűlés összehívását még azon hónapban, a ref. konvent ülése alatt. Mire Debreczenből helyeslő válasz küldetett.

Ily előzmények után tartatott meg Budapesten 1889. márcz. 24-én a M. Prot. Irod. Társaság alakuló és szervező nagygyűlése, melyre, nehogy félreértést keltsünk, de meg hogy a két fél közös részvéte mellett történhessék az alakulás, ft. püspök úr az egyházkerület részéről Balogh Ferencz és Csiky Lajos tanárokat, a debreczeni ref. egyh. részéről Némethy Lajos és Kiss Albert lelkészeket küldötte fel. Az előértekezlet márcz. 23-án Budapesten a ref. gymnasium dísztermében folyt le, ott mindenki felhívatott nyilatkozatra, köztudomású levén a 3 hét előtt ajánlt megoldási módozat. Semmi ellenszó nem történt és így hallgatólag mindkét rész helyben hagyta a végrehajtó bizottság javaslatát. Másnap a két hitvallású ev. testvérelekezet közös ténykedésével megalakult a Társaság a testvéri egyetértés útján. Csakis az ellen történt felszólalás részünkről, hogy az igazgató választmány tagjai közé néhány jeles tag be nem vétetett, de azon ígérettel lön megnyugtató eszközölve, hogy jövőre az alapszabály-kívánta módon a vidéki tagok száma tizzel megbővíthető s a most hiányzók bevitele akkor szabályosan megtörténhetik. A szervező gyűlés végén tett indítványban úgy az elnökek, mint a végrehajtó bizottságnak nemcsak köszönet szavaztatott, hanem eljárásuk, tehát az új megoldási módozat helyesletett s így a közgyűlés magáévá tette azt, ráütvén helyeslésének pecsétjét.

Tagadhatlan, hogy a márcz. 3-iki jegyzőkönyvi végzés oly alapokmány, mely a két fél által létesítve, mintegy két oldalú megerősítést nyert; tagadhatlan, hogy az abba lefektetett egyezmény tette lehetővé, hogy ma már a főt. egyházkerület megtörtént ténynyel áll szemben; de ugyanezen okmányból arról is meggyőződhetik a főt. egyházkerületi közgyűlés, hogy a múlt évi májusi elvi álláspontja csakugyan kellő figyelemben részesült. Ezekből folyólag a főt. egyházkerület

mondja ki, hogy azon feltétellel, ha a márcz. 3-iki egyezmény jövőre és állandóan fentartatik és ellenőrzés szempontjából úgy az egyezmény, mint a jelentés az egyházkerület jegyzőkönyvébe is bevitetik és megörökítették: tudomásul veszi az Irod. Társaság megalakulását s pártfogói ajánlatának kamatját folyórú teszi.

Igy tisztán állhatunk meg a jövő előtt, s a mi főbb, lelkiismeretünk előtt; mert a márcz. 3-iki közösen hozott megoldási módozat hű és szilárd megtartása biztosíthatja úgy a testvéri békét, mint a tetteles részvételt és sikeres haladást; ez pedig az egymásra úttal mindkét hitvallású evang. egyház jól felfogott érdeke, akarata és feladata.

Kelt Debreczenben, 1889. május 2.

A főtiszt. egyházkerületi közgyűlésnek alázatos szolgálói

Némethy Lajos.

debreczeni ev. ref. egyházkerületi tanácsbíró.

Kiss Albert,

debreczeni ev. ref. lelkész és egyházkerületi tanácsbíró.

Balogh Ferencz,

hittanár és egyházkerületi tanácsbíró.

Csiky Lajos,

hittanár.

Különfélék.

Az énekügy barátaihoz. Fejes István sátoralja-újhelyi lelkész úr az egyetemes konvent által az énekügyi bizottság elnökévé választatván, felhívást intéz az egyházkerületi énekügyi bizottságokhoz s általok az énekírókhoz az énekügy anyagának egybegyűjtésére, fölkérvén a bizottságokat, hogy vegyék a beküldött munkákat első bírálat alá, s az általok elfogadottakat terjeszszék a központi bizottság elé. Az egész felhívást jövő számunkban közöljük.

Lelkészválasztás. Bay József, árpádi segédlelkész úr, mint értesülünk, pünköst másodnapján, egyhangúlag gyulavárii lelkészévé választatott meg. Örömmel közöljük e hírt, s Istentől áldást, kegyeluet kívánunk ifjú lelkésztársunk munkájára, ki érdemes segédlelkészkedés után hívatott meg az önálló munka mezejére.

Haláleset. Radácsi György sárospataki theologiai tanártársunkat súlyos csapás érte egyetlen fiának, Dezső 4 gymn. osztályú tanulónak, folyó hó 10-én, életének 14-ik évében, bél- és gyomorbajban, egy heti gyöngéledés után történt csöndes elhunytá által. Igaz, őszinte részvétellel állunk meg a koporsónál, mely tisztársunk, barátunk fiúgyermekének, élte reményének kihült tetemeit fedezi. Részt tudunk venni az anyának mély fájdalmában, ki gyászoló férjével s öt leánygyermekével állta körül az egyetlen fiú koporsóját. A vigasztalásnak örök Istenéhez tiszta szívből esedezünk, hogy nyugtassa a fájó szívek keservét, hogy adjon csöndes megnyugvást azon férfúnak, ki hite teljességéből hiszi és hirdeti a boldog feltámadás, az édes viszontlátás boldogító tudományát.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület térképe. Igéretünkhöz képest röviden ismertetjük a tiszántúli ev. ref. egyházkerületnek Zoltai Lajos által tervezett és rajzolt térképét. Tizenegy éve, hogy a Zsigmond Sándor e nemű térképe megjelent. Azóta sok változás történt. Összehasonlítva a kezünk alatti térképet a Zsigmond Sándor uréval, a változások feltüntetésével mindenestre haladást mutat. Igaz, hogy a betűk nem épen oly könnyen olvashatók, s a felvett jelek használatában némi át-

alakítással Zsigmond Sándort követi, s statisztikai magyarázatot nem nyújt oly terjedelemben. De használhatóvá teszi azon körülmény, hogy — a zsinati törvények meghozatala után készülvén — az egyházak osztályozását is jelzi. Előttünteti még elég elmésen az utolsó postát, a társegyházakat, az újabb vasútakat, kihúzza az egyenközű és délköri vonalakat, az egyház-megyék határvonalait nagyobb mérnöki pontossággal rajzolta. Egészen felesleges volt az esperesek lelkészi állomását külön jelezni, mert e jelek bece nagyon időhöz van kötve. Kívánjuk ugyan szívünkkel, hogy e nemű értéke is minél tovább megmaradjon!! Általán véve azt mondhatnók, hogy a mit Tóth Sámuel „Egyetemes Névtára“-ban igen nagy gonddal s munkával egyebek közt egyházkerületünkről megírott, azt Zoltai Lajos e térképen lerajzolta. A térkép nagysága 28 cm. széles és egy méter magas, tehát kevés híján másfél akkora, mint a Zsigmond Sándoré. Ajánljuk lelkésztársaink szíves figyelmébe.

Lapunk zártakor értesülünk, hogy Szécsy János gyulai lelkésztársunk meghalt. Jövőre többet a hű emberről.

Szerk. posta. T. L. T.-D o b. Kérlek, légy szíves azon iratokat beküldeni hozzám; szívesen közzé teszem az ilyen okmányokat.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**

HIRDETÉS.

PÁLYÁZAT

a karczagi ev. ref. IV. osztályú gymnasiumban, három újonnan szervezett tanári állomásra; melylyel

1) Két tanári állomáson a magyar, latin nyelv és irodalom,

2) Egy tanári állomáson a természetrajz és földrajz tanítása van egybekötve, heti 20 órán. Javadalmazás 800 frt és 100 frt laktér, évnegyedenként egyenlő részletekben előre fizetve, az egyházi pénztárból. Pályázat csak ev. ref. vallásúaknak nyittatik. A teljesen felszerelt rolyamodványok, — melyekhez életkor, vallás, végzett tanulmány, eddigi hivataloskodásról és hadkötelezettségi viszonyról szóló okmányok csatolandók, — az igazgatótanács elnökéhez f. évi juliushó 15-ig bezárólag beküldendők.

Ha okleveles tanár választatik, azonnal állandósíttatni fog; ha nem okleveles tanár választatnék meg, 3 év alatt tanári oklevelet tartozik szerezni s csak azután fog állandósíttatni.

Megjegyeztetik, hogy a mennyiben a tantárgyak jelenlegi beosztása változást szenvedne, a megválasztott, heti 22 óra számig, más rokon tantárgyak tanítására is kötelezhető.

A megválasztott tanár a tiszántúli ev. ref. tanári nyug- és gyámintézetnek kötelezett tagja.

Az állomás 1889. évi szept. 1-én elfoglalandó. Karczag, 1889. junius 12.

Hajnal Elek,
ig. t. elnök.

1—3